

TÚLÉLNI VARANASIT

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: KÖTELES GÉZA

Mindenekelőtt valamibe bele kell törődni: Varanasit nem lehet túlélni! A hindu hagyomány szerint Varanasi öröktől fogva létezett, és mindig is létezni fog. Egy pillanatra azonban érdemes megállni ennél a közkeletű, de teljességgel félrevezető egyszerűsítésnél: valójában nem létezik olyan, hogy „hindu”, következésképpen olyan sem, hogy „hindu hagyomány”. A köznyelv ezzel a huszárvágással oldotta meg, hogy amikor egy átláthatatlanul összetett kultúrára, történelemre, népcsoportra, hiedelemvilágra akar utalni, ne kelljen húsz percen át magyarázni, hogy a szubkontinens melyik tájegységének, mely kultúrantropológiai közösségébe tartozó vallási/filozófiai irányzat miféle szektáját érti alatta. Így egyszerűen csak: hindu. Az általános fölértoronyosul az egyedinek

A Liszt Ferenc repülőtér 2A terminálja előtt ücsörgök egy padon, és azon elmélkedem, hogy pár perc múlva a testem felkapja a hátára a lelkemet, és kiviszi magával Indiába. Meg azon, hogy – kis szerencséivel – visszafelé már a lelkem fogja hozni a testemet – persze, csak ha túlélük.

Nem élték túl, és ma már azt is értem, miért mondogatták a helyiek, hogy: „Siva szent városába mindenki halni érkezik”. A testből csaknem 10 kg és egy szakadtra járt szandál, a lélekből pedig ki tudja, mekkora darab maradt ott, a sikátorokban, a zajban, tömegben, a halottégető helyeken? Ez Varanasi: a végeláthatatlan keletkezés és elmúlás, az Örök Változás, amit nem lehet változatlanul túlélni...

Ősöreg és indiszkrét

A régészeti feltárások szerint a terület már a Kr. e. 12–11. században a védikus kultúra egyik központja volt, de érdekes módon, pont az Atharvavéda, a várost említő legrégebbi szentirat az, amely cáfolni látszik ezt. Az írás szerint a Gangesz partján elterülő síkságot az idő tájt még bennszülött törzsek népesítették be. Így vagy úgy, de viszonylagos biztonsággal állítható, hogy az egymásra és egymás romjaira építkező kultúrák sora több mint 4000 éve töretlenül tart a jövőbe.

EGÉSZSÉGÜGYI SZOLGÁLTATÁSOK, UTCÁN ÁT

Akinek épített üzlethelyisége van, az gazdag, aki ilyenben dolgozhat, az szerencsés.

Aki egyik körbe sem tartozik, egy porba dobott pokrócon kínálja szolgáltatásait

Varanasi – a szútrából ismert Benáresz, a védák Kaśi-ja – tehát vénséges, ezért meg kell neki bocsátani, hogy időnként bosszantóan indiszkrét.

KONTRASZTOS UTCAKÉP

A járókelők öltözéke feltűnően tiszta és rendezett. A szemlélő óhatatlanul is elgondolkodik, hogyan lehet a nap végéig fenntartani ezt az állapotot ebben a környezetben

Varanasi – a szútrából ismert Benáresz, a védák Kaśi-ja – tehát vénséges, ezért meg kell neki bocsátani, hogy időnként bosszantóan indiszkrét. Valóban, mint egy sokat megélt öregember, aki hangos, figyelmetlen, és olyan dolgokat tesz nyilvánosan, amelyek a jó ízlés határait súrolják. Megteheti, mert az idő mindenre feljogosítja, ahogyan ezt a várost is. Itt csaknem minden az utcán zajlik: a magánélet, a közélet, a közigazgatás, a kereskedelem, az áhítat, a születés és a halál.

Két-három napba telik, mire megszokom, hogy ha a „Ram Nam Satya Hai!” mantrát hallok a hátam mögött fennhangon recitálni, a sikátor falához kell lapulnom, hogy utat engedjek a felravatalozott holttestet cipelő gyászolóknak. Ők kiáltják az égbe, hogy: „Ráma neve az igazság!”, jelezve, hogy az elhunyt szeme előtt a valóság már színről színre, illúziók nélkül mutatkozik meg. Eszembe jut, hogy érkezésem napján így igazítottak útba: „Sir, csak kövesse a holttesteket, a vendégház közvetlenül a Manikarnika Ghat-nál, a halottégető mellett van.”. Amíg a kulturális sokk tart, mindez legalábbis zavarba ejtő. Pár nap múlva már természetes, majd a végén kimondottan furcsa, hogy mennyire természetes...

FELAJÁNLÁSRA VÁRVA...
 A templomok és kisebb szentélyek előtt folyamatos a sorbanállás. A puja, az istenségeknek szánt felajánlás itt, Varanasiban különös erővel hat

Repedések és sikátorok

A Varanasival való ismerkedés tapintható halálfélelemmel kezdődik. Ez különösen igaz az egyedül utazókra, akik nem tudnak testben és lélekben összekapaszkodni útítársukkal, hogy kettejük közé szorítva, megóvhassanak valamicskét a hozott biztonságérzetből. Aki egyedül van, exponálttá válik. Kitette az utcán csordogáló gyanús leveknek, a bűznek, a pornak és benzingőznek, ami szinte biztos, hogy már elérte a telítési határt, és ha a forró levegőnek csak egy milligrammal is többet fel kellene vennie belőle, bizonyára nagy cseppekben kicsapódna. Kitette a hangos „Hello Sir!”-öknek, amelyekből gyakorlatilag minden lépéshez jár egy, és sohasem lehet tudni, hogy mi lesz a következő mondat. Ópiumot akarnak-e eladni, vagy csak elkísérni egy darabon, szóval tartani, hogy a végén vámot szedjenek a városnéző körútért...

Az épületek összenőttek, csak pár nap tapasztalat birtokában lehet megkülönböztetni a repedést a sikátortól.

NEM CSINÁLNI SEMMIT
 Távolodva a Gangesz partjától, elnéptelenednek az utcák, lelassulnak a jelenetek. Elmélkedő szádhuk, tehének és falnak támasztott motorkerékpárok pihennek az árnyékos sikátorokban

Késő délután van, az utcák beszűkültek, a repülőtéri taxi nem tud továbbhaladni, átad egy rikásnak. Egyelőre örülök, mert ahogy telik az idő, statisztikailag egyre közelebb kerülünk a pillanathoz, amikor szükségszerűen fel kell csavarodnunk valamiféle póznára. A Nap eltűnik a romló házfalak mögött, és kicsivel később már a háromkerékű sem jut tovább. Az épületek összenőttek, csak pár nap tapasztalat birtokában lehet megkülönböztetni a repedést a sikátortól. Ezzel azonban még nem vagyok felvértezve, ezért aggodalommal tölt el, amikor az idős bácsi hanyagul int egy koromsötét nyiladék felé, ahonnan koromsötét embertömeg kígyózik elő: „Guesthouse there...” Köszönöm, ha elérek odáig...

Alámerítkezés

A 2011-es census alkalmával felmért lakosságszám az „1 lakh és afölötti” kategóriába sorolja a várost. Egy lakh százezer fő, vagy mangó, vagy rúpia, vagy bármi. Darab-darab. A hivatalos adatok szerint Varanasi 15 lakh méretű, bár a helyiek egybehangzó állítása szerint napközben ez a szám eléri vagy meg is haladhatja a negyvenet. Négymillió ember, háromezer négyzetkilométeren! Az utcákat járva, ez a jellemzően indiai túlzásnak tűnő állítás először valamelyest átértékelődik, majd később vaskos igazságtartalommal telik meg: amikor az embert már egy órája lökődik-taszigálják jobbra és balra – de sajnos még véletlenül sem előre – a harsány emberdugóban, nosztalgikus vágyakozással gondol a budapesti csúcsforgalomra.

Különös élmény egy magaslati pontról letekinteni az egymásnak

MEGÁLL AZ IDŐ
A változást csak a változatlanság háttere előtt lehet megfigyelni. Ha jól figyelünk, észrevesszük, hogy Varanasinak nem áll jól a modernizáció

EGY NAPPAL HOLI UTÁN

Varanasit legtöbbször a Holi-fesztiválról, a színek ünnepéről ismerik. Ahogyan növekszik az ünnep népszerűsége, úgy homályosul el annak szimbolikája és az alapját adó mitikus történet

A hivatalos adatok szerint Varanasi 15 lakh méretű, bár a helyiek egybehangzó állítása szerint napközben ez a szám eléri vagy meg is haladhatja a negyvenet.

szoruló házak rengetegére, és azt hinni, hogy a lapos tetők fodrozódó felszíne alatt tömör, néptelen és mozdulatlan minden. Fentről nem látni embert, riksát, motorkerékpárt, semmit, csak háztetőket és házfalakat. A perspektíva még inkább beszűkíti az amúgy is szűk tereket, és teljességgel elzárja a szemlélődő elől mindazt, ami a mélyben zajlik. Ötödik napja vagyok a városban, és mostanra szokásommá vált egy pillanatra megállni, nagy levegőt venni, és csak ezután kilépni az utcára. „Alámerítkezem...” – mondom magamnak, minden alkalommal. Ahogyan a helyiek is teszik, csak ők a Gangesz, én pedig a házak hullámai alá bukom.

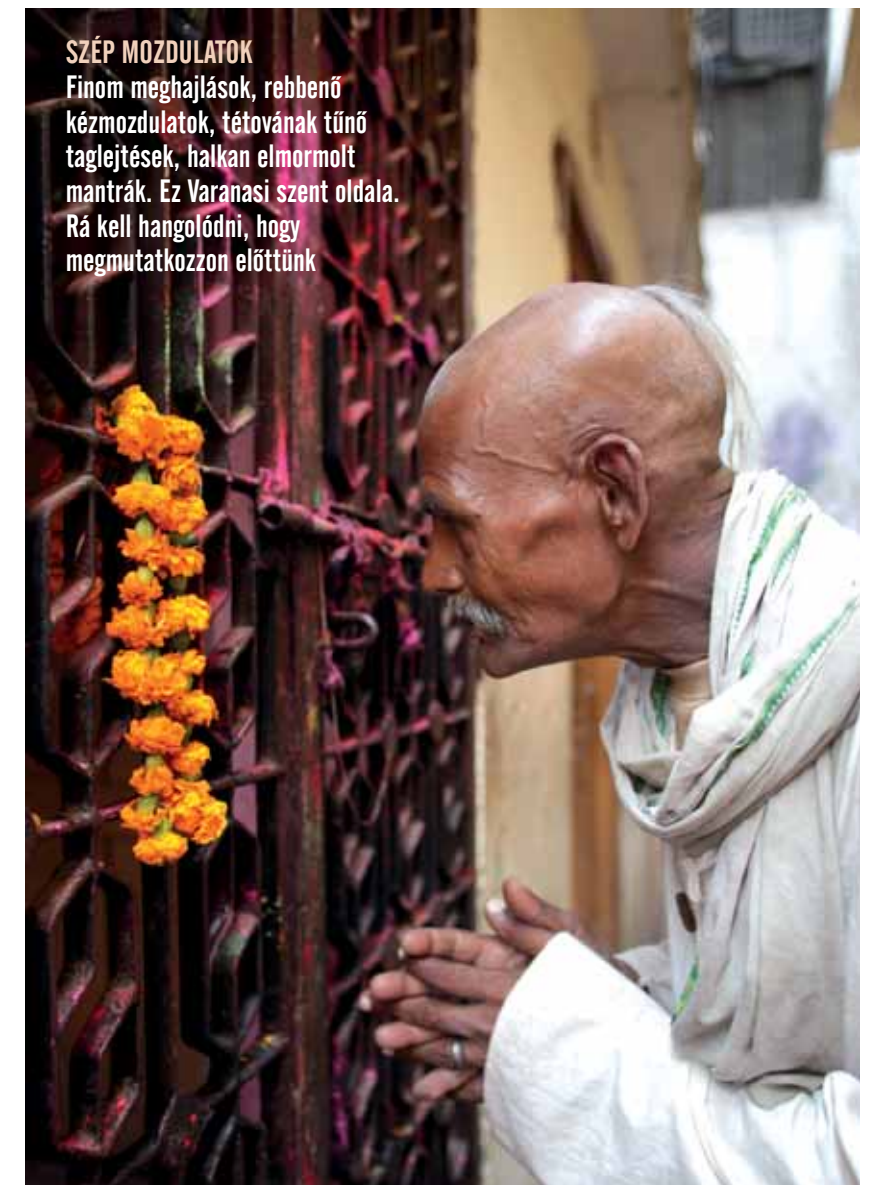
Szent és profán

Varanasi Siva városa, egyike a Hét Városnak (Sapta Puri), a hét legszentebb hindu zarándokhelynek. Az itt lakók mintegy 80%-a saivita hitű, féllakhnyi bráhmána pap szolgálja őket, negyedlakhnyi templomban. Elképesztő számok ezek, még akkor is, ha az európai templom-fogalmunkat – a helyi viszonyokhoz alkalmazkodva – kitágítjuk a kisebb szentély, a nagyobb oltár és az „egy virágfüzérrel ékített Shivalingam, egy öreg fa tövében” irányaiba. Úgy rémlik, bárhol álltam is meg és hordoztam körbe pillantásom, egészen biztos, hogy legalább egy, de inkább több kisebb-nagyobb áldozati szentélyen akadt meg a tekintetem. Gyakorik a Siva képmását vagy lingamot – az istenség potencialitását, teremtő erejét szimbolizáló, fallikus szimbólumot – tartalmazó, ráccsal elzárt falfülkék, melyek előtt a nap huszonnégy órájában folyik a puja, a felajánlás. A hívők tömött sorokban, türelmesen várakoznak, hangos szóváltás is csak akkor

SZÁDHU-BIZNISZ
Az utcákon sok az „álbölcs”. Némelyek kéregetnek, ők gyorsan lebuknak, hiszen a szádhu sohasem kér, csak elfogad. De van, aki előtt az embernek földbe gyökeredzik a lába...

Úgy rémlik, bárhol álltam is meg és hordoztam körbe pillantásom, egészen biztos, hogy legalább egy, de inkább több kisebb-nagyobb áldozati szentélyen akadt meg a tekintetem.

vaj) és természetesen füstölők kilotonnái. Ez egy iparág, és – látszó méretéből ítélve – talán egész Varanasit ez tartja el.

SZÉP MOZDULATOK

Finom meghajlások, rebbenő kézmozdulatok, tétovának tűnő taglejtések, halkán elmormolt mantrák. Ez Varanasi szent oldala. Rá kell hangolódni, hogy megmutatkozzon előttünk

Füst és pára

Mint minden szent helyen, Varanasiban is léteznek tabuk. A halottégetőkön ögyelegni, és – más megoldás híján – átlépni(!) a bambuszrudakra fektetett, gyolcsba tekert és felvirágozott elhunytakat, hogy eljuss A-ból B-be, nem tartozik ezek közé. Lefényképezni, ahogyan ételt osztanak a szegényeknek, igen. Futnom kell, és közben arra gondolok, hogy az önérzetet nem veheti el a nyomor. Elszégyellem magam.

A Manikarnika Ghatnál sokat időzöm, majd' mindennap egy-két órát. Kiváló gyakorlat, ha az embernek gondjai vannak az elengedéssel. A tűzmester már a barátom, sokat mesél. Megtudom, hogy a szertartás ötezer éve változatlanul zajlik, forgalmasabb napokon akár kétszázszor is. A kis emelvényen lobogó láng, ahonnan a legközelebbi férfi hozzátartozó a csóvát hozza, hogy aztán rádobja a máglyára, ötezer éve lobog. A holttestet szantálfaolajjal, mézzel és ghível balsamozzák be, a férfiakat fehér, a nőket vörös posztóba csavarják, és színes virágfüzérékkel ékesítik. Miközben a tűzmester 360 kg szantál-, mangó- és banyanfát halmoz fel szigorú rendben a kijelölt helyre, a családtagok alámerítik szerettüket a Szent Folyóba. A faemelvényre helyezett halottra fűszereket szórnak; ezeknek az illatos keverékeknek kialakult piaca van, ott, a Gangesz-parton. Az eladók fennhangon kínálják az áruikat, mialatt a gyógyszerészek halkán beszélgetnek, vagy botokkal kergetik el a kopott kőlépcsőkön botladozó vízibivalyot-

ILLŐ ÉS ILLETLEN DOLGOK

Halottégető helyeken fényképezni komoly illetlenség. Éppen ezért egy komplett üzletág épült fel az eldugott fotópozíciók értékesítésére

kat, a szeméthalmokban guberáló kutyákat, kecskéket. Egy pillanat múlva a lángok az égre törnek, és lenyalják a díszes öltözetet prédájukról. A levegő remeg, szikrák szállnak felfelé. Sandaloo közelebb húzódik, csendben sűgva folytatja a mesélést: „Egy átlagos felnőtt teljes elhamvasztásához 2,5-3 óra szükséges, de a

Sandaloo közelebb húzódik, csendben sűgva folytatja a mesélést: „Egy átlagos felnőtt teljes elhamvasztásához 2,5-3 óra szükséges, de a szív még ekkor sem ég el.”

szív még ekkor sem ég el.” Hítenkedve hallgatom, hiszen a saját szemem előtt porladnak el még a csontok is. És valóban, ami korábban vastag rönkökből rakott máglya volt, mostanra fehér füstöt eregető parázs. Aki valaha élő, érző és gondolkodó lény volt, mostanra már egy a fahamuval. De ekkor a legközelebbi hozzátartozó odalép, két bottal szétkotorja a halmot, és egy kétökölnyi, fekete valamit ment ki onnan. A rúdvégék között, sután egyensúlyozva tartja: íme a Szív. A partra viszi, és a koszos habok közé dobja, majd ugyanonnan egy cserépkorsóba vizet merít, és a parázsra locsolja. A pára és a füst haragos sziszegéssel csap ki a fészkből, mint egy felingerelt kígyó. Azt mondják, ez a Személyes Lélek, és most száll fel az Egyetemes Lélekhez, a végtelen, időtlen és kifejezhetetlen Brahmanhoz, hogy egyesüljön vele. Eközben a hullarablók egykedvűen mossák tovább az izapot, aranyfogak után kutatva...

SZEGÉNYTŐL NINCSTELENNEK

Az ételosztás – miért pont az ne!? – bámészkodó nyilvánosság előtt történik, hanyag eleganciával, vödörből, lapáttal

CSALADI PROGRAM

Az élet jórészt a házfalakon kívül zajlik, így néha olyan érzésünk támadhat, mintha a helyi nagycsaládosok egyesületének hétféje programján lennénk

Kicsit mindennap meghalok

A Lal Bahadur Shastri repülőtér 3. terminálja előtt ülök, egy padon. Eszembe jut a helyiek gyakori kérdése, és hozzá a kételkedő arckifejezésük: „Hé, Sir, mit csinál maga ebben a városban két álló hétig?” Tényleg, mit? Azt csinálom, hogy mindennap meghalok egy kicsit, hogy reggel, amikor a Nap felbukkan a Gangesz fölött, egy másik ember kászálódjon ki az ágyból, s egy másik ember induljon útnak a szemét- és trágyaléösvényeken. Mindennap más és más a megélt személy, ezért a tapasztalások tárgyai is megváltoznak. Pár nap alatt az elmúlás megszokottá válik, az idegesítő ingerek elé felépülnek a nemtörődömség falai, később azok is szétmállanak, mint azok a valódi falak, amiket jártamban-keltemben látok. Egy hét

... mindennap meghalok egy kicsit, hogy reggel, amikor a Nap felbukkan a Gangesz fölött, egy másik ember kászálódjon ki az ágyból, s egy másik ember induljon útnak a szemét- és trágyaléösvényeken.

... ÍGY VAN EZ!
A forgatagban gyakran találkozhatunk a tanokat hirdető bölcsesekkel. Ez a szádhü széles mozdulatokkal gesztikulálva, egyetlen hang nélkül „magyarázta” hitbéli meggyőződését

elteltével az érzékek újra kíváncsivá válnak, már nem védik tovább magukat a betolakodó szagoktól, látványtól, tapintásoktól; egyszerre fordulnak kifelé és befelé. Nyolc nap után akárhová eljutok gondolatban, nem is kell igyekezniem. Tíz nap, és egy-egy pillanatig nem tudom magam megkülönböztetni a gyerekkorom énjétől, vagy egy képzel helyen, képzel helyzetben cselekvő, imaginárius-éntől. Tizenkét nap elteltével ez állandósul, és egyszerre jelentőségét is veszti. Minden egyszerű, minden jelenlévő és pillanatszerű. Az is, ahogyan a tizenharmadik napon elbúcsúzom alkalmi barátaimtól, ahogyan kukába hajtom a szakadt (és minden bizonnyal fertőző) szandálomat, becsomagolok, és elindulok a repülőtér felé. Egy hónap múlva pedig majd minden visszaáll a régi rendbe, de jó tudni, hogy Varanasi örökké változni fog, amíg Siva rá nem nyitja harmadik szemét, és fel nem égeti, hogy újra megteremthesse... ☺